

TÜRKİYE, YEMEN KRİZİNİN ÇÖZÜMÜNDE ETKİLİ BİR ROL OYNAYABİLİR Mİ?

ANWAR QASIM AL-KHUDARI

GİRİŞ

Türkiye; Katar, Libya, Azerbaycan ve Somali hükümetleriyle yaptığı ikili güvenlik-askeri iş birliği anlaşmaları çerçevesinde bu ülkelerin karşılaştıkları güvenlik tehditleri ve risklerine karşı koymalarına yardım etmiş, bu ülkelerdeki istikrar çaba-

larını desteklemiştir. Öte yandan 2015 yılında başlayan askeri operasyonlardan bu yana 8 yıl geçmesine rağmen Arap Koalisyonu, Yemen'in meşru hükümetinin kontrolü yeniden sağlaması ve Husilerin darbesine son verilmesi konusunda isteksiz davranmıştır. Bunun üzerine medyada, Arap Koalisyonu'nun veya Yemen'in uluslararası kabul görmüş

Taiz kentinde 1000 yıldan uzun bir zaman önce inşa edilen ve daha önce Osmanlı valileri tarafından karargâh olarak kullanılan antik "Kahire" kalesinin çatısında Yemen'deki meşru hükümet güçlerinin bir savaşçısı.

meşru hükümetinin daveti üzerine Türkiye'nin Yemen meselesine müdahale etme olasılığı konuşulmuştur ancak Türk hükümeti bu konuda herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Bu çalışma, özellikle Cumhur İttifakı'nın 2023 yılında yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmasının ardından, Türkiye'nin Yemen'deki krizin çözümünde ve bu ülkeye barış ve istikrarın getirilmesinde etkin ve tesirli bir siyasi-güvenlik rolü oynama olasılığını tartışmaktadır.

TARİHSEL ARKA PLAN

Yemen, Babülmendep Boğazı'na bakan stratejik konumu nedeniyle küresel aktörlerin odağında bulunmuş, tarih boyunca işgal edilmesi gereken bir hedef ve çatışma alanı olmuştur. İslami hilafetin kurulmasıyla ve Arap

Yarımadası'nın dışına, kuzeye, doğuya ve batıya doğru genişlemesiyle Yemen, bölgesel aktörlerin dikkatinden uzak kalmıştır. Bununla birlikte devletin gücünü zayıflatan ve ülkenin bir medeniyet veya kentsel bir kalkınma inşa etme imkânlarını ortadan kaldıran iç çatışmalar yaşamaya devam etmiştir.

16. yüzyılın başlarında ise başta Portekiz ve İspanya olmak üzere, Arap ülkeleri dâhil İslam dünyasını hedef alan ve Yemen dâhil olmak üzere Arap Yarımadası kıyılarını işgal etmeyi amaçlayan Avrupa seferlerinin başlamasıyla birlikte, o dönemde en güçlü İslam devleti olarak Osmanlı Devleti, Hicaz'daki Haremeyn-i Şerifeyn'i ve diğer İslam ülkelerini Avrupa seferlerinden korumak için Kızıldeniz'in güney girişini güvenlik altına almak istemiştir. Böylelikle Osmanlı Devleti, Mısır ve Şam'ı kendi topraklarına kattıktan sonra Portekizlilerle

Mart 2015'te Yemen'in başkenti Sana'a'daki tarihi binalardan bir görüntü

doğrudan karşı karşıya gelmiştir ve neticede Osmanlı Devleti, İslam ülkelerini savunmak ve Memlûk Devleti'nin kayıplarını geri almak için seferlere başlamıştır. Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1538 yılında Mısır Valisi Süleyman Paşa'ya emri akabinde Osmanlı kuvvetleri Cidde'ye ve oradan da Aden'e gönderilmiş ve Portekiz mağlup edilmiştir. Süleyman Paşa'nın seferini 20 bin asker ve 74 gemiden oluşan bir güçle gerçekleştirmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti, Portekiz'in İslam ülkelerine ve kutsal mekânlara yönelik tehdidini sona erdirmek ve Portekizlilerin tüm planlarını ve çabalarını akim bırakmak için Yemen'e ulaşıp onu vilayetlerinden biri hâline getirmiştir. Bu andan itibaren Osmanlı Devleti'nin Yemen'e ilgisi artmıştır.

Yemen, günümüzde de hâlâ aynı stratejik öneme sahip olmaya devam etmektedir ve yabancı devletler ülkenin topraklarında, kıyılarında ve adalarında askeri üsler kurmak için bu ülkeyi hedef almayı sürdürmektedir. Özellikle bölgesel müdahaleden sonra Yemen devletinin yapısı tahrip olmuştur ve toprakları bölgesel güçlere bağlı zayıf ancak Yemen toplumuna karşı silahları bulunan milislerin egemen olduğu nüfuz alanlarına bölünmüştür.

21 Eylül 2014'te Husi milisleri, 11 Şubat 2011 devrimiyle iktidardan düşürülen eski Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'e sadık güçlerle işbirliği yaparak Yemen'in başkenti Sana'a'ya saldırmış, başkentte bulunan egemen yetkilileri tehdit etmiş, askeri kampları ele geçir-

Osmanlı Devleti, Portekiz'in İslam ülkelerine ve kutsal mekânlara yönelik tehdidini sona erdirmek ve Portekizlilerin tüm planlarını ve çabalarını akim bırakmak için Yemen'e ulaşıp onu vilayetlerinden biri hâline getirmiştir. Bu andan itibaren Osmanlı Devleti'nin Yemen'e ilgisi artmıştır.

miş, bakanlıkları ve resmî kurumları basmış, anayasayı askıya almış ve devlet başkanı Abd Rabbu Mansur Hadi ile Başbakanı Halid Bahah'ı kuşatmış, bölgesel ve uluslararası himaye altındaki "Körfez Girişimi" zemininde ve tüm Yemenli siyasi güçlerin mutabakatı ile kurulan rejime karşı tam bir darbeyle anayasal bir deklarasyon yayımlamıştır.

26 Mart 2015'te Suudi Arabistan Krallığı, Cumhurbaşkanı Hadi'nin daveti üzerine Yemen halkına, devletine ve bölgesel komşulara yönelik bir tehdit olarak Husi grubuna karşı bir Arap Koalisyonu'nun kurulduğunu ve bir askerî operasyon başlatıldığını duyurmuştur. Arap Koalisyonu, ABD ve İngiltere'nin lojistik katılımıyla (Umman hariç) tüm Körfez ülkeleriyle diğer bazı Arap ve İslam ülkeleri tarafından kurulmuştur.

Suudi Arabistan, "meşruiyeti" yeniden tesis etme, Husi milislere karşı Yemen halkının yanında durma ve İran'ın Yemen'e nüfuz etmesine karşı amacıyla Yemen sorununa müdahil olmuştur. Ancak Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri'nin Yemen krizine yönelik tutum ve politikalarının destekçileri de dâhil olmak üzere, Yemen meselesinin birçok gözlemcisi, bu politikalarda hatalar yapıldığını ve bunun da Husi milislerinin isyanını sona erdirmeye ve Yemen'de istikrarı sağlama amacına ters düştüğünü düşünmektedir. Bu hataların en belirgin olanları Arap Koalisyonu'nun, Husi milislerle savaşmak için birkaç silahlı oluşumun kurulmasına izin vermesi, bu oluşumlarla meşru hükûmet arasında yüksek derecede siyasi anlaşma elde etmeden uluslararası kabul görmüş meşru hükûmete bağlı ordu ve güvenlik güçlerinin dışında bu oluşumlara destek sağlamasıdır. Nitekim bu, Yemen'deki siyaset ve güvenlik sahnesini karmaşıklştırmıştır ve hatta Aden, Ebyen, Lahc, ed-Dâli, Şebve ve Hadramut vilayetle-

rinde olduğu gibi, kurtarılmış vilayetlerde bu oluşumlar ile meşru hükûmete bağlı ordu ve güvenlik güçleri arasında zaman zaman "sürtüşmeler" yaşanmıştır.

Husilerin gerçekleştirdiği darbenin üzerinden dokuz yıl ve Arap Koalisyonu'nun Yemen'de meşruiyeti yeniden tesis etmek amacıyla Husilere karşı başlattığı askerî operasyonların üzerinden sekiz yıl geçmiştir. Bugün, belirli anlaşmalar çerçevesinde atanan sekiz kişilik bir başkanlık konseyinin kurulmasının ardından Cumhurbaşkanı Hadi'nin sahneden çıkarıldığını söyleyebiliriz. Bu konseydeki kişiler arasında BAE'ye yakın olan ve Yemen'in güneyinin kuzeyinden ayrılmasını savunan Güney Geçiş Konseyi başkanı 'Aydarus ez-Zübeydî; Ortak Kuvvetler Komutanı, eski Cumhurbaşkanı Ali Salih'in yeğeni ve Husi grubunun eski müttefiki olan Tarık Muhammed Salih ve Suudi Arabistan'a yakın olan ve Devler Kuvvetleri'nin komutanı Abdurrahman Mahremi yer almaktadır.

YEMEN'İN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Arap Yarımadası'nı, Basra Körfezi'ni ve Kızıldeniz'i hedef alan Avrupa'nın işgal ve istilasına açılan bir kapı olarak geçmişte Osmanlı Devleti için büyük önem taşıyan Yemen, doğuda Çin ve Hindistan'ı, batıda Avrupa'yı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde stratejik bir noktada bulunmaktadır.

Türkiye'nin son yirmi yılda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da bölgesel bir güç olarak uluslararası arenadaki varlığıyla Yemen, Türkiye için hem ekonomik hem askerî açıdan önemli ileri bir konumu temsil etmektedir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun yüzüncü yılına denk gelen Vizyon 2023'e uygun olarak G10'a girmeyi istemekte ve GSYH'sini iki trilyon dolara çıkarmayı hedeflemektedir. Türkiye, 2019

yılı sonu itibarıyla ihracatını 168,1 milyar dolara yükselterek ve dış ticaret açığını 55 milyar dolara düşürerek, 2019 yılında satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomileri arasında 13. sırada yer almıştır ve Türkiye'deki yabancı yatırımların hacmi (2019'a kadar geçen 16 yıl içerisinde) 201 milyar doları aşmıştır. Ayrıca aynı yılın sonuna kadar Türkiye'de 7.110 şirket kurulmuştur.¹

Askerî düzeyde ise Türkiye'nin, birçok ülkenin Türkiye'yi kuşatma, ekonomik ve siyasi olarak zayıflatma ve hatta askerî olarak tehdit etme çabaları karşısında, siyasi nüfuzunu güvence altına alması ve ulusal güvenliğini koruması gerekmektedir. Batılı ülkelerin bölgedeki terörist unsurları Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine tehdit oluşturacak şekilde desteklemeleri Türkiye için en önemli tehditlerden biri durumundadır.

Bölgede egemen olmak isteyen İran ise, Irak, Suriye ve Lübnan'daki varlığını ve nüfuzunu, bu ülkelerdeki siyasi ve askerî mezhepsel gruplardan oluşan vekilleri aracılığıyla güçlendirmeye çalışmaktadır ve bu, Arap ülkelerinin İran tehlikesiyle yüzleşmedeki yetersizliği nedeniyle İran'ın Türkiye'nin

geleceğini ve bölgeyle olan ilişkilerini etkileyeceği anlamına gelmektedir.

Öte yandan İsrail, Arap ülkelerinin politikalarında ve ekonomik yapılarındaki acizlikleri nedeniyle bölgedeki nüfuz alanını genişletme hedefine yönelik olarak siyasi, ekonomik, güvenlik ve askerî ilişkilerini güçlendirmek için bölgedeki normalleşme sürecini başarıyla tamamlamayı planlamaktadır. İsrail'in bölgedeki genişlemesi, Türkiye ile İsrail'in temsil ettiği iki bölgesel güç arasında çatışma olasılığını artırabilecek doktrinel ve ideolojik boyutların ötesinde Türkiye'nin bölgedeki çıkarları için ciddi bir tehdit oluşturacaktır. İsrail'in Mescid-i Aksa'yı hedef alması, Müslüman Türk halkının duyguları da dâhil olmak üzere tüm bölgeyi alevlendirebilir.

Bu karmaşık gerçeklik, Türkiye'nin kendisini tehdit eden, nüfuzunu ve ulusal çıkarlarını kuşatan ve bölge ülkelerinin ve halklarının çıkarlarını varoluş ve kimlik düzeyinde tehdit eden tehlikelere karşı siyasi ittifaklar ve ekonomik ortaklıklar düzeyinde bir ilişkiler ağı veya kültürel, medeniyet ve insani paydalar düzeyinde iş birliği kurmasını gerektirmektedir. Bu, Adalet ve Kalkınma Parti-

Türkiye'nin son yirmi yılda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da bölgesel bir güç olarak uluslararası arenadaki varlığıyla Yemen, Türkiye için hem ekonomik hem askerî açıdan önemli ileri bir konumu temsil etmektedir.

¹ İbrahim Al-Taher, "Türkiye G-10'a girmeye yaklaştı... Bu ne demek?", *Arabi21*, 12 Haziran 2019.

Yemen'in başkenti Sana'da bulunan tarihi el-Bekiriye Camii, 400 yıl önce Yemen'de Osmanlı tarzında inşa edilen ilk cami olma özelliğini taşımaktadır.

si hükümetinin Yemen de dâhil olmak üzere bölgedeki siyasi, ekonomik ve askerî düzeylerde çeşitli meselelerde yer alma çabalarını açıklamaktadır. Nitekim 2003 yılından bu yana ticari ve yatırım faaliyetlerini Arap bölgesi ve Afrika'da genişletmek için çalışmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Afrika'ya yaptığı ihracatını 2003'te 2 milyar dolardan 2021'de 25 milyar doların üzerine çıkararak istikrarlı bir şekilde artan ihracat hacmiyle Afrika'da hem Çin hem de ABD ile rekabet etmiştir. Doğrudan Türk yatırımları açısından ise Türk müteahhitlik şirketleri bu sektörde artan faaliyet göstermiş ve altyapı alanında 70 milyar dolar değerinde 1.150'den fazla projeyi hayata geçirmiştir. Afrika'da hayata geçirilen bu projeler, 100 binden fazla Afrika vatandaşına

iş imkânı sağlamış ve Afrika kıtasındaki Türk diplomatik temsilciliğini ikiye katlamıştır.² Aynı durum Orta Asya ülkeleri için de geçerlidir. Nitekim 2009 yılında kurulan Türk Devletleri Teşkilatına üye devletlerin toplam dış ticaret hacmi 2020 yılında yaklaşık 560 milyar doları bulmuştur ve bu rakam dünya ticaret hacminin yaklaşık %3'ünü temsil etmektedir.³

Sekiz yılı aşkın süredir devam eden çatışmaların ardından istikrara kavuşması ve toparlanması durumunda Yemen ekonomik açıdan gelecek vadeden ülkelerden biri olarak sayılmaktadır. Bu nedenle Çin, Rusya, ABD ve İngiltere, siyasi, askerî veya ekonomik olarak, doğrudan mevcudiyetleriyle veya bölgesel ya da yerel vekilleri aracılığıyla

² "Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkiler ve ticaret alışverişi hakkında ayrıntılı bir okuma," *Tabadul*.

³ Orkhan Baghirov, "Türk Devletleri Teşkilatı'nın Ekonomik Potansiyeli ve Üyeleri Arasındaki İşbirliği Beklentileri", *Algılamalar: Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 27, Sayı: 1, İlkbahar-Yaz 2022, s.58.

ülkedeki nüfuzunu genişletmek için rekabet etmektedirler. Eğer Türkiye, Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi" projesini, Türkiye'nin coğrafi konumunu lojistik hizmetler sağlayarak ve demiryoluyla karayolu altyapısını birbirine bağlayarak doğuyla batıyı birbirine bağlamak için altın bir fırsat olarak görüyorsa Çin açısından Yemen, Arap Yarımadası ülkelerini, Afrika Boynuzu ülkelerini ve Babülmendep Boğazı'ndan geçen uluslararası denizcilik yollarını birbirine bağlayan konumu nedeniyle bu projede önemli ve öncü bir konuma sahiptir.⁴ Bu da her iki ülkenin (Türkiye ve Yemen) aynı öneme sahip olduğu ve aynı fikir ve projeleri paylaşabileceği anlamına gelmektedir.

Öte yandan, zaten yetersiz olan altyapısı, iç çatışmalar ve Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonları nedeniyle tahrip olan Yemen'de yeniden imar faaliyetleri, uluslararası kapasiteye ve yetkinliğe sahip Türk müteahhitlik şirketleri için kârlı bir alan oluşturacaktır. Bu bağlamda Türk şirketleri, havaalanları, limanlar, köprüler, barajlar, yollar ve tüneller gibi büyük projelerin uygulanmasında rekabete girebileceklerdir. Dünya Bankası Yemen Ofisi Direktörü

Tania Meir, "Banka, Yemen'deki birçok sektörü değerlendirmiştir ve savaştan geriye kalanların yeniden imarının maliyeti 25 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir" demiştir. Bu açıklama, Haziran 2022'de İsveç'in başkenti Stockholm'de düzenlenen "Yemen Uluslararası Forumu" oturumları sırasında yapılmıştır.⁵ Bu projeler, finansal getirisi çok yüksek olan petrol ve gaz arama, maden çıkarma ve diğer hayati projelerin yanı sıra, Türkiye piyasası için önemli bir döviz kaynağı teşkil etmektedir. Bu nedenle Türkiye, Yemen'de barışı sağlamayı, ülkeyi meşru ve seçilmiş bir hükümet yaratan demokratik siyasi yola geri döndürmeyi ve uzun vadeli siyasi istikrar kavuşturmayı arzulamaktadır.

Dahası, Türkiye'nin Yemen'deki askerî varlığı, dünya ve bölge ülkeleri arasında devam eden çatışmalar ve kutuplaşmalar doğrultusunda, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve jeopolitik etkisini bir gün kendisine dayatılabilecek her türlü ablukayı kırmak için güvence altına almaktadır. Ortadoğu bölgesi, silahlı kuvvetleri ve savaş silahlarını barındıran askerî üslerin kurulması da dâhil olmak üzere küresel ve bölgesel güçler

Zaten yetersiz olan altyapısı, iç çatışmalar ve Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonları nedeniyle tahrip olan Yemen'de yeniden imar faaliyetleri, uluslararası kapasiteye ve yetkinliğe sahip Türk müteahhitlik şirketleri için kârlı bir alan oluşturacaktır.

⁴ Saleh Hassan Abu Aser, "Yemen Cumhuriyeti ve Kuşak ve Yol Girişimi," *Mokha Stratejik Araştırmalar Merkezi*, İstanbul Türkiye, Ocak 2022.

⁵ "Dünya Bankası, Yemen'i Yeniden İnşa Etmenin Maliyetini Değerlendiriyor", *Sky News*, 20 Haziran 2022.

için askerî bir rekabet alanı hâline gelmiştir. Hâlihazırda bölgede Amerikan, Rus, Çin, İngiliz ve Fransız üslerinin yanı sıra İsrail ve İran üsleri de bulunmaktadır. Türkiye'nin toprakları dışında ekonomik çıkarlarını ve siyasi nüfuzunu savunan askerî üsleri olmadığı sürece, özellikle Babülmendep Boğazı, Süveyş Kanalı ve Hürmüz Boğazı gibi stratejik deniz hatlarında risk altında olacaktır. Sömürgeci Avrupa ülkelerinin Basra Körfezi'ni, Arap Yarımadası'nın kıyılarını, Afrika Boynuzu'nu ve Süveyş Kanalı'nı işgal ederek Osmanlı Devleti'nin dünya ticaret yollarını kesmesi ve onu alt etmesi, Türklerin unutamayacağı ve hatta tekrar edebilecek tarihî bir ders teşkil etmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002 yılının sonlarında Türkiye'de iktidara gelmesinden bu yana, Türkiye'nin stratejik çıkarlarını korumak için bir dizi ülkeyle yapılan ikili anlaşmalar yoluyla Türkiye toprakları dışında askerî varlık politikası izlemiştir. Bunu da ya ortak terör tehditlerini ortadan kaldırmak için askerî varlık veya askerî üsler aracılığıyla, ya da kendisine ev sahipliği yapan ülkenin güçlerini eğitmek ve nitelendirmek yoluyla gerçekleştirmiştir. Türk Ordusunun Türkiye dışındaki ilk askerî varlığı, Türkiye'nin Kıbrıslı Türkleri korumak için askerî güç gönderdiği 1974 yılında Kıbrıs adasında olmuştur ve bugün, Kuzey Kıbrıs'ta bir Türk askerî üssü bulunmaktadır. Türkiye'nin ayrıca, bölgedeki çeşitli ülkelerde, bu ülkelerin hükümetleri ile yapılan anlaşmalar dâhilinde, bir yandan eğitim sağlamak ve diğer yandan terörle mücadeledeki uluslararası ve bölgesel çabalara katkıda bulunmak amacıyla askerî üsleri bulunmaktadır.

Yemen örneğinde ise Türkiye'nin varlığı,

özellikle Yemen birçok terörist grubun, korsanlığın ve kaçakçılık çetelerinin yuvası hâline geldiğinden, Yemen silahlı kuvvetlerinin ve ordusunun eğitilmesinde, Yemen askerî üslerinin inşa edilmesinde, askerî endüstrilerin geliştirilmesinde ve karada, kıyılarda ve denizlerde terör tehditlerinin izlenmesinde yararlı olacaktır. Somali örneğinde Türkiye'nin oradaki ordu ve güvenlik güçlerinin eğitilmesine ve silahlandırılmasına, askerî kampların inşasına ve donatılmasına sağladığı katkı, ordunun ve güvenlik güçlerinin etkinliğini artırmış, Somali hükümetinin şiddet, terörizm ve korsanlık gruplarına karşı ulusal sorumluluklarını yerine getirmesini ve istikrara kavuşmasını sağlamıştır.⁶

Buna ek olarak, Türkiye'nin askerî varlığı, Türkiye'nin güvenilir bir müttefik olması ve Yemen halkıyla din, kültür ve meşru ve ortak özelemler bakımından bağlantılı olması nedeniyle devleti ve toplumu etkileyen zaafılar karşısında, hiçbir yabancı gücün Yemen'in zenginliklerine saldırmayacağını garantisi olacaktır.

TÜRKİYE'NİN YEMEN KRİZİNDEKİ VARLIĞININ ZAYIF OLMASININ NEDENLERİ

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda kaybetmesinin bir sonucu olarak Arap ve İslam dünyasındaki etkisinin azalmasından bu yana, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası Arap ve İslam arenasında zayıflamıştır. Buna karşın Suudi Arabistan, Mısır ve İran gibi konumları, yetenekleri, kabiliyetleri veya zenginlikleri nedeniyle inisiyatif alan yeni bölge ülkeleri ortaya çıkmıştır ve Türkiye'nin bölgeden geri çekilmesinin yarattığı boşluğu doldurmaya başlamıştır. Bütün bu ülkeler

⁶ Omnia Mohamed Sayed Abdullah, "Türkiye'nin Somali'ye Yönelik Yaklaşımı", *Arap Demokratik Merkezi*, 18 Haziran 2018.

Aralık 2015'te Yemen'in kuzeyindeki Cevf Valiliğinde bir grup savaş emiri.

Yemen'in iç meselelerine müdahale etme politikası uygulamıştır ve bu da Yemen'i bu ülkeler arasındaki bir çatışma/rekabet alanı hâline getirmiştir.

Suudi Arabistan Krallığı'nın 1932'de, Mısır Arap Cumhuriyeti'nin 1952'de ve İran İslam Cumhuriyeti'nin 1979'da kuruluşundan bu yana, bu ülkeler Yemen'e, Yemen'in o sırada yaşadığı zayıflık, yoksulluk, geri kalmışlık ve parçalanma durumunun bir sonucu olarak, bir etki alanı olarak bakmışlardır. Altmışlı yıllarda Yemen, Mısır'ın etki ve nüfuzunun yükselişine tanık olmuştur. Nitekim Mısır'ın eski Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır rejimi Yemen'deki 26 Eylül 1962 devrimine destek vermiş ve ardından Mısır güçlerini, Suudi Arabistan tarafından desteklenen eski monarşinin (Yemen'in Mütevekkiliyye Krallığı) destekçilerine karşı yürütülen savaşta Yemen Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasını

destekleyenlerin hizmetine göndermiştir. Mısır güçleri 1970'te Yemen'den çekilmiştir ve Mısır'ın Yemen'deki rolü o zamandan beri azalmıştır. Mısır birliklerinin Yemen'den çekilmesinin ardından daha aktif olan Suudi Arabistan'ın rolü güçlenmiştir. İran ise 1990'dan itibaren mezhepçi ve devrimci fikirlerini Yemen toplumunda yaymak için büyük çaba sarf etmiştir. Irak'ta Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in Baasçı rejiminin devrilmesinden sonra, ABD'nin 2003'te ülkeyi işgal etmesinin ardından, İran genel olarak bölgedeki ve özel olarak Yemen'deki silahlı askerî varlığını güçlendirebilmiştir.

Suudi Arabistan, Mısır ve İran'ın Yemen'e müdahale etmeleri için çeşitli nedenleri olmuştur. Tüm bu ülkelerin ve özellikle de Suudi Arabistan'ın Yemen'e coğrafi yakınlığı, bu ülkeye müdahale etmesinde önemli faktördür. Suudi Arabistan ile Yemen ara-

Yemen'de Türkiye'nin rol oynaması için en hevesli İslami eğilimli güçler AK Parti'nin Türkiye'deki siyasi ve ekonomik düzeydeki başarısını taklit etmeye çalışmaktadır.

sında yaklaşık 1.500 km ortak bir kara sınırı bulunmaktadır ve iki ülke toplumları örtüşmektedir. Bu, Türkiye'nin durumunun tersinedir. Sonuçta Türkiye, Yemen'den coğrafi olarak çok uzaktadır. Öte yandan cumhuriyetin kurulmasının ardından Türkiye'nin izledikleri politikalar Türkiye'yi çevresinden dilsel, kültürel, dinî, siyasi ve ekonomik olarak soyutlamıştır. Bu nedenle hem devlet hem halk bakımından Yemen gibi bir ülkeyle olan ortak paydalar çok sınırlı hâle gelmiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin Yemen'de diplomatik, siyasi, ekonomik, eğitimsel ve kültürel yönleri harekete geçirerek Yemen'de var olmak için gösterdiği çabalara rağmen, iki ülke arasındaki engellerin büyüklüğü nedeniyle Yemen toplumuna önemli ölçüde nüfuz edememiştir. Bu da Türk hükümetinin Yemen'in hassas meselelerinde yer alma kabiliyetini ve 2011'den günümüze kadar sahneyi şekillendirmedeki etkisini zayıflatmıştır. Buna ek olarak, Suudi Arabistan ve BAE'nin yanı sıra ABD ve İngiltere, daha önceki yıllarda Yemen meselesine Türkiye'yi dâhil etmeyi tercih etmişlerdir ve oradaki sahneyi "Dörtlü Komite" aracılığıyla şekillendiren tek taraf olmuşlardır.

Türkiye, medeni ve İslami kalkınma projesiyle başarılı bir

model sunmuş ve birçok ülkeye yaptığı müdahalelerle krizleri çözebilmiş ve komploları ortadan kaldıramıştır. Bu nedenle bölgede özgürleşme ve kalkınma ruhunu güçlendirme, rejimlerin ve halkların bağımsızlığını ve kurtuluşunu destekleme potansiyeline sahiptir.

Yemen'de rekabet eden ve çatışma hâlindeki yerel aktörler, Suudi Arabistan, Irak ve Mısır gibi Yemen'in yakın çevresine, bölgede kendi ideolojilerinin bayrağını taşıyan ülkeler olarak davranma eğilimindedir. Suudi Arabistan, kuzey kesimdeki siyasi, sosyal ve dinî çeşitli Yemen güçlerini kendine çekmeye ve onlarla iş birliği yapmaya çalışmıştır. Bu durum, aşiret şeyhleri, siyasi seçkinler, dinî şahsiyetler ve diğerleri arasındaki Suudi varlığının boyutunu anladıklarından dolayı yönetici seçkinleri şu ya da bu şekilde Suudi rejimiyle bağlantılı hâle getirmiştir. Irak yönünden bakıldığında ise, Yemen'deki Arap Sosyalist Baas Partisi, Irak'ın Baas Partisi'nin felsefesinin bir uzantısıydı ve Irak, 1990 yılına kadar Yemen'deki Baas hareketinin ana destekçisiydi. Mısır'a gelince Yemen'deki Nasırcı milliyetçi partiler, Cemal Abdünnasır liderliğindeki Nasırcı ideolojinin bir uzantısı sayılmaktadır ve Abdünnasır'ın Mısır'daki yönetimi boyunca ondan destek almışlardır. Son zamanlarda

Katar ve Umman, Yemen'de nüfuz arayışına giren veya diğer ülkelerin nüfuzunu azaltmak isteyen ülkeler hâline gelmişlerdir. Öte yandan Zeydi güçler, Tahran ve bölgedeki Şii eksenineyle birleşmeyi istemiştir. Yemen'de Türkiye'nin rol oynaması için en hevesli İslami eğilimli güçler AK Parti'nin Türkiye'deki siyasi ve ekonomik düzeydeki başarısını taklit etmeye çalışmaktadır. Ancak bu güçler, 11 Şubat 2011 devriminden bu yana sadece Yemen'de değil, genel olarak bölgede tüm bölgesel ve uluslararası güçler tarafından hedef alınmıştır.

Türkiye'nin Yemen meselelerine ne siyasi ne askerî ne de güvenlik düzeyinde müdahale etmek için hiçbir nedeni ve bu konuda bölgesel veya uluslararası bir desteği bulunmamaktadır. Suudi Arabistan'ın Arap Koalisyonu çatısı altında başlattığı Kararlılık Fırtınası Operasyonu'na Türkiye tarafından destek verilmesine rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı Türkiye, koalisyon güçleriyle herhangi bir askerî operasyona katılmamıştır.⁷

Olaylar şu anda darbeyi ortadan kaldıramayan ve San'a'yı Husi grubun elinden kurtaramayan meşru hükümet de dahil olmak üzere tüm taraflara siyasi bir çözüm dayatmaya doğru ilerlemektedir. Suudi Arabistan meseleleri tek başına kontrol ediyor gibi görünmektedir ve birden fazla düzeyde müzakere edilen Husi grubu da dâhil olmak üzere tüm taraflarla temaslar yoluyla Yemen sahnesini şekillendirmektedir. Türkiye'nin mevcut koşullarda Suudi Arabistan ile bir çatışmaya girmesi mümkün değildir. Bunun nedeni son dönemde iyileşen iki ülke arasındaki ilişkilerin, özellikle her iki taraf üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olması sebebiyle daha fazla kesintiyi kaldıramayacak olmasıdır.

Bunun yerine, Türkiye'deki yeni hükümetin endişeleri, ülkeyi çevreleyen veya ona karşı üretilen krizler neticesinde biriken ekonomik zorluklar, yaklaşık 480 binden fazla konutun yıkılmasına neden olan son depremin etkileri nedeniyle iç meselelere odaklanacaktır. Türk lirasının dolar karşısında değer kaybetmesi, enflasyon ve gayrimenkul konut fiyatlarının yükselmesiyle birlikte mevcut hükümetin bu sorunlara hem dış ilişkiler hem iç performans açısından daha rasyonel bir vizyonla yaklaşmasını zorunlu hâle gelmektedir. Ayrıca yeni silahlı çatışmalara veya ekonomik ağırlıkları olan ülkelerle düşmanlıklara ve rekabetlere herhangi bir şekilde dâhil olmak, Türkiye'nin mevcut ekonomik zorluğun üstesinden gelmesini zorlaştıracaktır.

TÜRKİYE, YEMEN KRİZİNDEN UZAK DURMAYA DEVAM EDECEK Mİ?

Yemenliler bugün, Husi grubunun Salih ile ittifak hâlinde gerçekleştirdiği darbenin ve bölgesel güçlerin askerî müdahalelerinin sonucunda, özellikle sekiz yılı aşan savaşın bir sonuç vermemesi nedeniyle 2014'ten beri devam eden çatışmadan bir çıkış yolu aramaktadır. Sonuçta Arap Koalisyonu tarafından desteklenen "meşruiyet" San'a'yı kurtaramamıştır ve tüm Yemen toprakları üzerinde hegemonyasını dayatamamıştır. Husi grubu da tüm Yemen vilayetleri üzerinde kontrol sağlayamamıştır ve acı insanlık trajedisi savaşın bıraktığı gerçekliğin efendisi hâline gelmiştir.

Yemen'de çatışan bölgesel güçlerin (İran ve Suudi Arabistan) elinde Yemen için bir çözüm bulunmamaktadır. Bu da savaş so-

⁷ Mahmoud Samir Rantisi, "Türkiye'nin Belirleyici Fırtına Karşısındaki Tutumu... Nedenler ve Gelişmeler", *Al Jazeera*, 29 Mart 2015.

Meşru Yemen hükümet güçlerine ait bir tank, Nisan 2017'de Taiz şehrinin eteklerindeki Husi milis mevzilerini bombalıyor.

na erdirmek, adil ve kapsamlı bir barışı tesis etmek, devleti yeniden kurmak ve barışçıl ve özgür bir şekilde halkın irade ve tercihleriyle yönetilen demokratik ve adil bir geçiş dönemine dayalı bir siyasi çözüme ulaşmak için güvenilir müttefikler aramak anlamına gelmektedir. Burada Türkiye, böyle bir misyonun başarısına katkıda bulunabilecek nitelikte olacaktır. Ancak Türkiye'nin uluslararası ve bölgesel engelleri sorunsuz bir şekilde aşmasını sağlayacak nesnel koşullar olmadan ve Yemen'de bulunan güçlerin bir kısmıyla karşı karşıya gelmeden bu rolü üstlenmesi zor olacaktır. İran ve Suudi Arabistan'ın Yemen'i güvenli bir çözüme ulaştırmada başarısız kaldığı bir ortamda, Türkiye, barışı doğru ve kademeli olarak sağlamak için gerçekçi ve mantıklı bir vizyonla Yemen alanına girmek için çalışabilir. Çünkü Türkiye bunu, her iki ülkeyle ittifaklar ve ortaklıklar düzeyindeki

ilişkileri aracılığıyla ve özellikle iç çatışmalarda tarafsızlık politikası benimseyerek ve herkesin kazançlı çıkması için çalışarak yapacaktır.

Şu anda Yemen'de Suudi liderliğindeki siyasi süreçte kaydedilen ve bazı Yemenli siyasi güçlerin itirazlarıyla da karşılaşan ilerlemenin başarısı birkaç faktöre bağlıdır. Bunlardan biri olarak İran, Suudi Arabistan'ın Yemen meselesini tek başına ele almasına izin vermeyecektir ve bu nedenle Riyad'ı tatmin edecek bir çözüm formüle etme çabalarını engellemeye çalışacaktır. Suudi Arabistan da İran'ın Yemen arenasında egemen olmasına ve güney sınırında kendisini kuşatmasına izin vermeyecektir. Bu denklem tek başına, iki ülkenin Yemen'deki politikalarını baltalemek ve diğer güçlerin aralarına katılmasına olanak tanımak için yeterlidir. Türkiye, siyasi, askerî ve tarihî ağırlığıyla ve özellikle çatışma

ve savaşa müdahil olmadığından böyle bir rol oynayabilir.

Dolayısıyla Türkiye'nin Yemen'e müdahalesi birkaç belirleyici unsura bağlıdır. Birincisi, Türkiye'nin iç durumunun belirleyici unsurudur. Son seçimlerden sonra ekonomik koşulların iyileşmesi ve siyasi durumun istikrarıyla Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin ülkeyi pürüzsüz bir şekilde yönetebilmesi. AKP için 2023 seçimleri, özellikle muhalif siyasi partiler iktidarı değiştirmek veya sınırlamak ve ülke politikasını iç ve dış düzeylerde değiştirmek için bir araya gelirken, gerçek bir meydan okumayı temsil etmiştir. Bu seçimlerde kazanılan başarının ardından AK Parti (ve beraberinde cumhurbaşkanı) Türkiye'nin ulusal güvenliğini korumayı, ekonomik çıkarlarını desteklemeyi, bölgenin haklı davalarına hizmet etmeyi ve bölge halklarını desteklemeyi amaçlayan dış politikasını sürdürebilecektir.

İkinci unsur, uluslararası pozisyonların belirleyiciliğidir. Başta ABD, İngiltere ve Avrupalı güçler olmak üzere uluslararası toplumun, özellikle Suudi Arabistan'ın savaşı durdurma çabalarında başarılı olamaması durumunda, savaşı sona erdirmeye lehine Yemen'e

Türk müdahalesini kabul etmesi ya da etmemesi sonuç belirleyici olacaktır. Türkiye'nin Yemen'deki varlığı, Afrika Boynuzu'ndaki (Somali'deki askerî üssü) ve Arap Yarımadası'ndaki (Katar'daki askerî üssü) varlığını güçlendirmek anlamına gelecektir. Batılı güçler muhtemelen böyle bir şeyi kabul etmeyecektir. Çünkü bugün Türkiye, Batı ile siyasi, medeni ve kültürel eşitlik çerçevesinde halkların özgürlük ve haklarını, devletlerin egemenlik ve bağımsızlığını desteklemektedir. Bu nedenle Batı, Türkiye'nin Suriye, Irak, Libya, Somali ve diğer ülkelerdeki varlığını azaltmaya çalışmaktadır ve bunlarla ilgili endişelerini dile getirmektedir.⁸ Ancak bu belirleyici unsur, diğer belirleyici unsurların Yemen meselelerinde Türkiye'nin müdahale yaklaşımına yanıt vermesi durumunda ikinci kalacaktır.

Üçüncüsü bölgesel pozisyonların belirleyiciliğidir. Bölgesel tarafların (Suudi Arabistan ve İran) Türkiye'nin Yemen'de varlığına ve krizin tüm iç tarafların haklarını garanti altına alacak ve tüm bölgesel güçlerin çıkarlarını gözetecek şekilde çözülmesine dâhil olmasına rıza gösterip göstermemesi önemlidir. Son zamanlarda Suudi-Körfez-İran taraflar arasın-

Zaten yetersiz olan altyapısı, iç çatışmalar ve Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonları nedeniyle tahrip olan Yemen'de yeniden imar faaliyetleri, uluslararası kapasiteye ve yetkinliğe sahip Türk müteahhitlik şirketleri için kârlı bir alan oluşturacaktır.

⁸ "Türkiye'nin Libya'da Genişlemesi Yaşlı Kitanın Endişe Etmesine Neden Oluyor", *Independent Arabic*, 25 Mayıs 2020.

Türk hükûmetinin, başlangıç noktası teşkil edecek bir yol haritasına sahip olabilmesi için Yemen'de siyasi ve ekonomik düzeyde veya askerî ve güvenlik meselelerinde neler yapabileceğini Yemenliler söylemelidir.

Türkiye Hak İnsani Yardım Derneği, Haziran 2023'te Yemen'in Marib kentinde yetimlere Kurban Bayramı kıyafeti dağıtıyor.

da yakınlaşma yaşanmasına, büyükelçiliklerin açılmasına ve büyükelçi değişimine rağmen, Yemen, bölgesel rekabetin odağı olmaya devam edecektir. Suudi Arabistan, sekiz yıllık savaş boyunca gösterdiği tüm çabalardan ve Yemen'e nüfuz etmesinden sonra Yemen'i terk etmeyecektir. İran da bölgesel zaferini temsil eden Yemen'deki kazanımlarından vazgeçmeyecektir. Suudi Arabistan'ın kendisini korumak için ABD'ye bağımlılığı, Riyad'ın örmeye başladığı ilişkiler ve ittifaklar ağı lehine küçülmeye başlamıştır. Bu nedenle Türkiye, birkaç ortak paydanın varlığı ve iki ülke arasında anlayış, karşılıklı saygı ve her iki tarafın ihtiyacı temelinde iş birliği olasılığı göz önüne alındığında, Suudi yönetimi için potansiyel bir ortak ya da

müttefik olmaya devam etmektedir. Bu belirleyici unsur, diğerlerinin en önemlisidir.

Dördüncüsü Yemen'in pozisyonların belirleyiciliğidir. "Zarara maruz kalmama ve zarar vermeme" temelinde herkesi tatmin eden nihai bir çözüme ulaşması için Yemen'in başlıca taraflarının Türkiye'nin müdahalesine olumlu yanıt verip vermemesi önemlidir. Belki de Türkiye'nin herhangi bir iç taraf lehine çatışma ve savaşa girmeme politikası, özellikle de herhangi bir Yemenli tarafı diğerinin pahasına dışlamakta çıkarı olmadığından, Yemen krizinin tarafları arasında arabulucu rolü oynama fırsatı vermektedir. Türkiye daha önce anayasal meşruiyet, ilgili güvenlik konseyi kararları ve ilgili uluslararası

standartlar çerçevesinde, Yemen'deki tüm taraflara çatışma ve savaşı durdurma, ateşkesi uzatma ve krize barışçıl bir çözüm bulma çağrısında bulunmuştur. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından Ekim 2022 başında yapılan açıklamada, Türkiye'nin Yemen'deki krizin Birleşmiş Milletler zemininde çözülmesine yönelik çabaları desteklemeye devam edeceği belirtilmiştir.⁹

SONUÇ

Türkiye'nin Yemen'deki varlığı ve mevcut krizin çözümüne katkısı için gerekli belirleyici unsurların sağlanması ve Yemenli taraflar Türkiye'nin mevcut çatışmayı çözme çabalarına olumlu katkıda bulunması durumunda, tarafsız bir aktör olarak kaldığı ve gerçek ve

kalıcı barışı sağlayacak deneyime sahip olduğu için Türkiye'nin görevi daha başarılı ve kolay olacaktır. Türkiye'nin bu yaklaşımını bazı uluslararası ve bölgesel unsurların engellemesi durumunda ise Türkiye, karmaşık ve maliyetli bir meseleye müdahale etmeyecek, sonu görünmeyen bir savaş ve çatışmaya girmeyecektir. Tam olarak bu nedenle Türkiye müdahale ettiği ülkelerde, uluslararası, bölgesel ve yerel boyutta varlığının meşru olması gereğine bağlı kalmıştır.

Böyle bir ortamın sağlanmasında, Türk hükümetinin, başlangıç noktası teşkil edecek bir yol haritasına sahip olabilmesi için Yemen'de siyasi ve ekonomik düzeyde veya askerî ve güvenlik meselelerinde neler yapabileceğini Yemenliler söylemelidir.

⁹ "Türkiye, Yemen'deki tarafları ateşkesi yeniden uygulamaya çağırıda bulunuyor", *El-Ayyam gazetesi*, 4 Ekim 2022.

Anwar Qasim Al-Khudari

Yemen meseleleri üzerine çok sayıda kitabı, araştırması ve makalesi bulunan Yemenli bir araştırmacıdır. Yemen'deki Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nden medya alanında lisans derecesine ve Arap dili diplomasına sahiptir. Hâlihazırda Sudan'daki Omdurman İslam Üniversitesinde medya alanında yüksek lisans yapmaktadır. İstanbul'daki Mokha Stratejik Araştırmalar Merkezinde Çalışmalar Birimi Başkanlığı görevini yürütmektedir.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2023

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)